

GÜNEL MƏLİKLİ

*Bakı Dövlət Universiteti Sosial Elmlər və
psixologiya fakültəsinin Politologiya və Sosilogiya
kafedrasının doktorantı
guneldoktorant@gmail.com*

MÜSTƏQILLIK DÖVRÜNDƏ AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ SOSIAL SIYASƏTİ

“Bizim düşünülmüş siyasətimiz, iqtisadi potensialımız, güclü sosial siyatəmiz vardır. Bizim bütün siyasətimizin başında Azərbaycan vətəndaşı dayanır. Mən başda olmaqla bütün məmurlar xalqın xidmətçiləridir. Biz elə etməliyik ki, Azərbaycan xalqı daha da yaxşı yaşasın”.
İlham ƏLİYEV

Açar sözlər: sosial siyasət, sosial problem, sosial təminat, sosial stabillik

Ключевые слова: социальная политика, социальная проблема, социальная обеспечения, социальная стабильность

Key words : social politics, social problem, socia stability.

Müstəqillik dövründə yeni siyasi sistemə keçidlə əlaqəli Azərbaycan kəskin şəkildə sosial-iqtisadi problemlərlə qarşı-qarşıya gəldi. Siyasi sabitliyi saxlamaq, dövlətin iqtisadi potensialı bu problemlərin həllindən asılı idi.

Sovet dövründə ölkənin sosial-mədəni həyatının maddi bazasının inkişafı üçün ehtiyat qalıqlarının ayrılması prinsipinin tətbiqi, texnokratik üsullara aludəçilik sosial sahəyə diqqətin zəifləməsinə səbəb olmuşdu. Cəmiyyətin irəliyə doğru inkişafı sosial amillərdən asılı idi və ictimai inkişafı sosial amillərdən asılı idi və ictimai inkişafda sosial istiqamətin güclənməsi obyektiv qanunauyğunluq kimi çıxış edirdi.

Azərbaycan respublikasının dövlət quruculuğu üçün əhəmiyyətli olan sosial siyasət kursu müəyyənləşdirilməli idi.

Siyasi elmlər doktoru, professor Hadı Rəcəbli də sosial siyasətdən sosial münasibətləri tənzimləyən, sosial şəraiti yaxşılaşdırmağa yönəldilən fəaliyyət kimi bəhs edir və geniş məlumat verərək onun vəzifələrini müəyyənləşdirmişdir.

Sosial siyasətin düzgün həyata keçirilməsi adamların həyat səviyyəsini və əmək şəraitini yaxşılaşdırmağa, bazar münasibətlərinə uyğunlaşdırmağa yeni sosial-sinfi strukturu formalaşdırmağa, sosial ədalət və müdafiə prinsiplərinə riayət etməyə, millətlərarası və etnoslararası münasibətləri tənzimləməyə, ölkədə demokratik və ekoloji şəraiti normallaşdırmağa böyük imkan verir.[1 s 69]

Hər bir cəmiyyətdə sosial siyasətin səmərəliliyi sosial tələblərin öyrənilməsi və nəzərə alınması, sosial prioritetlərin müəyyənləşdirilməsi və bu əsasda onun formalaşdırılmasından asılıdır. Sosial siyasətin məqsədi cəmiyyət üzvlərinin sosial tələbləri və maraqlarının təminatı üçün şərait yaratmaq, vətəndaşlara sosial yardım göstərmək, onların sosial müdafiəsini, korreksiya və reabilitasiyanı təşkil etməkdir.

Sosial siyasət siyasi sabitliyi, milli təhlükəsizliyi təmin etmək baxımından böyük əhəmiyyət kəsb edir. O, cəmiyyət üzvlərinin həyat səviyyəsini və əmək şəraitini yaxşılaşdırmaq, sosial

ədalət və müdafiəni həyata keçirmək, millətlərarası münasibətləri tənzimləmək, ölkədə demokratik şəraiti normallaşdırmaq kimi vəzifələri yerinə yetirir.

Sosial siyasət dövlətin daxili siyasətinin başlıca istiqamətlərindən biri olmaqla onun müdafiəsini təmin edən sosial ehtiyatların təkrar istehsalına zəmin yaradır, fəaliyyətinin genişlənməsini və ictimai sistemin sabitliyini şərtləndirir. Sosial siyasət cəmiyyətin bütün təbəqələrini, əhalinin müxtəlif kateqoriyalarını əhatə edir. Sosial siyasətin ən mühüm məqsədi ictimai həyatda tarazlığın müəyyən səviyyəsinə nail olmaqdan ibarətdir [2, s. 258].

Müstəqillik ərəfəsində sosial şəraiti aşağıdakılarla təsvir etmək olar: ölkənin müharibəyə cəlb olunması və ərazisinin müəyyən hissəsini itirməsi, qaçqın və məcburi köçkünlərin yaranması; siyasi sabitliyin pozulması, ümumi böhran vəziyyətinin və vətəndaş müharibəsi təhlükəsinin yaranması; xaos, maddi və mənəvi sərvətlərin talan edilməsi; sosial ədalət normalarının pozulması və s.

Bu səbəbdən sosial mühiti cəmiyyətin tələblərinə uyğun qurmaq üçün bu proseslər görülməli idi: sosial ədalət və bərabərlik prinsiplərinə əsaslanan yeni qaydalar yaratmaq; sosial sahənin hüquqi bazasını gücləndirmək; dünya təcrübəsinə əsaslanan sosial siyasəti formalaşdırmaq və s.

Müstəqillik dövründə sosial siyasətin formalaşması bir sıra etaplardan keçmişdir: 1991-1993-cü illərdə sosial siyasət sahəsi diqqət mərkəzində deyildi, əhaliyə keyfiyyətli xidmət göstərmək, cəmiyyət üzvlərinin sağlamlığına təminat yaratmaq qeyri-mümkün idi. Müharibə nəticəsində çoxlu sosial obyektlər məhv edilmişdi və hərbi münaqişənin ən çox zərər vurduğu sahələrdən biri səhiyyə idi (315 tibb ocağı dağıdılmışdı). 1990-cı ilin yanvarında ermənistandan deportasiya edilənlərin sayı 185,5 min nəfər olmuşdur. 1991-ci ilin payızından 1992-ci ilin yayına qədər yerli Azərbaycanlıların (220 min nəfər) Dağlıq Qarabağdan qovulması, işğal olunmuş ərazilərdən didərginlərin axını sosial və siyasi şəraiti pisləşdirdi. Digər tərəfdən hələ 1989-cu ilin iyununda 100 mindən çox mesxeti türkünün Özbəkistanı tərk edib Azərbaycana pənah gətirməsi yeni problemlər yaratdı.

Qaçqınların və məcburi köçkünlərin çadırlarda və yaşayış üçün qənaətbəxş olmayan yerlərdə məskunlaşması sağlamlıq tədbirlərinin həyata keçirilməsinə mane olmuşdur.

“Ölkə 1991-93-cü illərdə, demək olar ki, total böhran yaşayırdı. İqtisadi, siyasi, hərbi, böhran Azərbaycanı çox ağır vəziyyətə salmışdı və daxili çəkişmələr, özbaşınalıq, anarxiya və xaos, demək olar ki, Azərbaycanın gələcəyini də şübhə altına qoyurdu. 1993-cü ildə xalqın tələbi ilə Heydər Əliyevin siyasi hakimiyyətə qayıtmasından sonra vəziyyət sabitləşməyə başladı, bütün xoşagəlməz hallarının qarşısı alındı və Azərbaycan uğurlu inkişaf yoluna qədəm qoydu”. İlham Əliyev [3 s.247]

1995-ci ildə sosial məsrəflər 31,6%, 1996-cı ildə isə 48%-dən çox artdı. Pul gəlirlərinin inflyasiya səviyyəsini üstələməsi əhalinin həyat səviyyəsini yaxşılaşdırmağa imkan verdi:

1995-ci ilin əvvəllərindən didərginlərin müəyyən hissəsi azad edilmiş torpaqlara qayıtdı. Qaçqın və məcburi köçkünlərin problemlərinin həlli üçün bir sıra qurumlar yarandı: 1995-ci ilin yanvarında Qaçqınların və Məcburi köçkünlərin işləri üzrə Dövlət Komitəsi; 1996-cı ilin iyulunda azad edilən ərazilərin bərpası və yenidən qurulması üçün prezidentin fərmanı ilə agentlik (ARRA); Nazirlər Kabinetinin Qaçqınların və məcburi köçkünlərin problemləri, miqrasiya və beynəlxalq humanitar təşkilatlarla iş şöbəsi və s.

Azərbaycan respublikasının prezidentinin “Əhalinin sosial müdafiəsinin gücləndirilməsi və iqtisadiyyatın maliyyə vəziyyətinin sabitləşdirilməsi tədbirləri haqqında 1994-cü il 15 iyun tarixli 152 sayılı fərmanı inflyasiyanın qarşısının alınmasına çox yardım etmiş oldu. Ulu öndərimiz tərəfindən imzalanan yeni “Əhalinin sosial müdafiəsi sahəsində əlavə tədbirlər

haqqında" fərmanı böyük əhəmiyyət kəsb edərək əməyin ödənilməsinin minimum məbləği həmin dövrdəki pulla 4000 manat müəyyən edildi.

1995-ci ilin 12 noyabrında ümumxalq səsverməsi ilə qəbul edilən müstəqil Azərbaycanın ilk konstitusiyası Azərbaycanda əhalinin sosial müdafiəsi sahəsi üçün çox mühüm əhəmiyyət kəsb etdi.

Ümummilli liderin rəhbərliyi altında görülən digər tədbirlər nəticəsində ölkədə iqtisadi sabitlik təmin olunmaqla bərabər, əhalinin sosial vəziyyətinin yaxşılaşdırılması üçün görülən real işlər sayəsində maaşlar, pensiyalar, digər sosial müavinətlər tez-tez artırılır, sənət adamlarına, alimlərə, hətta tələbələrə xüsusi prezident təqaüdü təyin edilirdi. Qeyd edək ki, bu siyasət Prezident İllam Əliyev tərəfindən də uğurla davam etdirilməkdədir. [4 s 111]

1997-ci ildə isə "Vətəndaşların pensiya təminatı haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununa dəyişiklik və əlavələrdənməsi barədə" qanuna edilmiş dəyişikliklərdən sonra 1993-cü ilə qədər təqaüdə çıxmış 650 min vətəndaşın pensiya məbləği 2,2 dəfə artırıldı.

Dahi lider Heydər Əliyevin 29 dekabr 2000-ci il tarixli "Əlil olmuş və digər kateqoriyadan olan bir qrup aztəminatlı vətəndaşa dövlət yardımının artırılması haqqında" sərəncamına müvafiq olaraq, 1990-cı il 20 yanvar hadisələri zamanı əlil olmuş insanların müavinətləri artırıldı və artırılma ilə davam etdi.

2003-cü ildə fevral ayının 20-də ulu öndərin müvafiq fərmanı ilə "2003-2005-ci illər üçün Azərbaycan Respublikasında yoxsulluğun azaldılması və iqtisadi inkişafı üzrə Dövlət Proqramı" adlanan sənəd təsdiq olundu. Dövlət proqramının həyata keçirilməsi nəticəsində 2005-ci ildə yoxsulluğun səviyyəsi 2002-ci ildəki 46,7 faizdən 29,3 faizə endi. Sonrakı illərdə bu istiqamətdə nailiyyətlər daha da artırıldı və 2007-ci ilin axırına yoxsulluq səviyyəsi 15,8 faiz təşkil etdi. [3 s 440-441]

2009-cu ildə 2008-ci ilə müqayisədə dövlət büdcəsinin cari xərclərində sosial yönümlü tədbirlər üzrə xərclərin tərkib hissəsi olan sosial müdafiə və sosial təminat xərcləri 24,6 faiz, təhsil xərcləri 17,2 faiz, səhiyyə xərcləri 16,2 faiz, mədəniyyət, incəsənət, informasiya, bədən tərbiyəsi xərcləri 12,9 faiz artıb. Aztəminatlı ailələrin sosial müdafiəsini təmin edən ünvanlı sosial yardımın hesablanması tətbiq edilən ehtiyac meyarının məbləği artırılaraq 60 manata çatdırılıb, ünvanlı sosial yardımların göstərilməsi məqsədilə dövlət büdcəsinin 180 milyon manat vəsait istifadə olunub ki, bu da 700 min nəfər aztəminatlı şəxsi əhatə edib [4 s 118-119]

2010-cu ildə 70-dən çox məktəb, 40-dan çox tibb müəssisəsi tikilmişdir.

2011-2015-ci illərdə "Qaçqınların və məcburi köçkünlərin yaşayış şəraitinin yaxşılaşdırılması və məşğulluğun artırılması üzrə Dövlət Proqramına"na yeni əlavələr olunmaqla məcburi köçkünləri sosial şəraiti nəzərə alınacaq qədər daha da xeyli düzəldiləcək.

Beləliklə, 1993 -cü ildən etibarən Azərbaycan Respublikasının Sosial siyasəti ölkəmizdə qısa zaman müddətində böyük tərəqqi yolu keçərək sosial nailiyyətlər əldə edərək qarşıdakı dövrdə Azərbaycanın yeni daha da böyük uğurlar əldə edəcəyinin göstəricisidir.

ƏDƏBİYYAT SIYAHISI

- 1.Hadı Rəcəbli. Azərbaycan Respublikasının sosial siyasətinin transformasiyası və korporativ təhlili:Bakı, 2003
2. Məcid Əfəndiyev, Azər Şirinov. Sosiologiyanın nəzəri problemləri:Bakı 2001
- 3.Müasir Azərbaycan dövrün baxışında: Bakı, 2011. "Azərbaycan qəzetinin redaksiyası, buraxılışa məsul; Bəxtiyar Sadiqov.
4. İnkişafın Azərbaycan Modeli: Bakı, 2011. İdeya rəhbəri və ön sözün müəllifi: Ramiz Mehdiyev; buraxılışa məsul Bəxtiyar Sadiqov.
- 5.Hadı Rəcəbli. Heydər Əliyev və Azərbaycanın sosial siyasəti// "Dirçəliş-XXI əsr", №74-75, s.326-339

ГЮНЕЛЬ МЕЛИКЛИ
guneldoktorant@gmail.com

**Социальная политика Азербайджанской Республики в период
независимости**

В статье рассматриваются этапы формирования социальной политики в период независимости, проблемы, возникающие в связи с этим, роль социальной политики в обеспечении национальной безопасности и политической стабильности.

GUNEL MALIKLI
guneldoktorant@gmail.com

Social politics of Azerbaijan during independence period

In this article it was spoken about the formation stages of social politics during independence period, problems occurred during this process as well as it was paid attention to the role of social politics in establishment of political stability and national security.

Rəyçilər: s.e.d. H.Rəcəbli, f.e.n. N.S İbadov

BDU-nun Politologiya və sosiologiya kafedrasının 24 yanvar 2012-ci il tarixli iclasının qərarı ilə çapa məsləhət görülmüşdür (protokol №05)